

«САВ АСЛА АРТИСТ...»

ЧАВАШСЕН ПАЙЛА КОМПОЗИТОРЕ ТАТА ДРАМАТУРГЕ ФЕДОР ПАВЛОВ/ СУРАЛНАРАНПА 100 СУЛ СИТРЕ. САВНА МАЙ ЭПИР СИРЕ ИВАН АХРАТАН УНАН ПУРНАСЕНЧИ ТЕРЛЕ ВАХАТРИ ЭПИЗОЧЕСЕМНЕ ПАЛЛАШМА СЕНЕТПЕР.

«Чаваш искусствин кунсулие тахсан малашне тѣпчес сынсем сѣс мар, апа халь терѣс сул катаргса парас те-кенсем те Федор Павлов ятне асанмасар пултараяс сук. Сав терлѣ енлѣ астана, сав асла артиста нумай веренѣс, саниѣс, самраксем нумайччен ун сине пахса унан хакла ситеневѣсене йышанма, укерсе илме тарашѣс».

Петер ХУСАНКАЙ.

Эпѣ кѣсле сассине юрататӑп

Хветюк музыкант сывӑх-нерех йӑшӑнса пычѣ, хаватѣми хӗтине йӑшӑнса, сасӑ илтӣннѣ еннеллѣ санама тытанчѣ. Уйӑх сутинчѣ кѣмѣл пек йӑлтӑракан кӗлѣ авӑренчѣ вѣтѣ пуласем шемпелтетрѣс, карта хумсем сыран херринеллѣ йӑрлаттарчѣс, хамӑшлаха кѣре-кѣре куеран сухалчѣс.

Хветюк сыран херринеллѣ утрѣ, хавалах витѣр йӑшӑнса уса вырӑна тухрѣ. Халь ѳнтѣ вал арман-чармак сӑсе айенчѣ ларакан старике те чиперех тѣшмѣртет. Сатар-татса сунакан кавайт сутинчѣ унан кѣресѣ пек сарлака сухалѣ каварран куранат... Чѣрѣ те вичкѣн куесинчѣ сулам вылят.

Хветюк шиклене-шикленех тѣмсем хушинчен тухса, старик патнеллѣ утрѣ, ун умнѣх ситсе тӑчѣ, санама хушма мненсе, сулсӑревсѣ ку-

ран чӑрлаттарса пӑхрѣ.

— Мѣн шыратан эсѣ, ывӑлам, кунта — шиклентерсе укерсрен шӑппӑн санама хушрѣ кѣслесѣ, кѣтмен сѣртеп тухса тана ача сине ашшӑн пахса.

— Эпѣ... — пӑшӑлтатрѣ Хветюк, куесине мӑчлаттарса, — эпѣ кѣсле итлеме килтѣм. Эпѣ кѣсле сассине юрататӑп.

— Кѣсле итлеме килтѣн эппин. Аван... — аллине Хветюк еннеллѣ тӑсрѣ сулсӑревсѣ. — Кил сывӑхарах апла пулсассӑн. Лар кавайт умне.

Хветюк йӑрѣ курӑк сине чѣркусленчѣ.

Юхрѣс те юхрѣс вал кашине Атӑл шывѣ пек хаватла та ирѣк кѣвѣсем, кѣсле хѣлѣхѣсем хумла-хумла эрешесем сине ларса иңсетелле, Унка шывѣ тѣтѣмре сухална еннеллѣ...

«Ачалӑхӑм савӑк маншӑн...»

Унка тарӑхенчѣ, сӑлӑѣ сӑрт тайлакѣнчѣ, авалтанӑх пѣр ял — Чирѣклѣ Патӑрье иңсетрен куранса ларна. Ваттисем ял урамѣсене те ятсем парса, хаварма манман — Сут урам, Арман туси. Те ытлашши тарӑ шывла пулӑран «Сут» тесе ят панӑ юханшыв херринчи урамра вырнашӑн та ѳнтѣ Федор Павлов суралӑн кил-сурт. Халах йышла пурӑнна Унка тарӑхенчѣ. Эрне таршиппех е кунта, е тепѣр сѣрте пасарсем кѣрленѣ. Патӑреленчѣ те кашин вырсарникунах пасар халах шавланӑ, танӑрлаксенчѣ хутку-пӑспа кѣсле сасси яларӑн, фокусниксемпе камитӣесем хайсен асталӑхѣне тѣленгернѣ. Сак юрӑ-кѣвѣллѣ хутлахра уссе ситеннѣ пулас композитор, сакӑнта тѣвѣленсе сирѣпленин унан ырра юратса усала сивлес кӑмӑлѣ.

«Ачалӑхӑм савӑк маншӑн, — аса илет каярахпа

композитор. — Юрататӑм эпѣ таван яла, хамӑр пурӑнӑн урама, кил-суртамӑра, анкартинчи юмахи пек сад пахчине, картишѣнчи Кампур ятла пысӑк та сӑмламаѣ йытамӑра, Машка ятла сарӑ та ыра кушама.

Суллахи кунсенчѣ эпир юлташсемпе юнашар вармана чупаттамӑр. Сут шывенчѣ шыва кѣреттѣмѣр, ыраш пуссинчѣ пытанмалла выляттамӑр, саран синчѣ лѣпешсем хысӑн чупаттамӑр. Су кашиченех выртмана сӑреттѣмѣр, вӑйна тухаттамӑр, пѣр-икѣ хутчен чаваш туйне кайса килтеттѣмѣр. Хѣллехи кӑссенчѣ пирѣн патӑмӑрта кӑршесем улах ларма пулсарӑнатчѣс. Хѣрупраҫ арлатъ, терѣ терлет. Яш-кѣрѣм ут таврашѣ юсат, сӑпата таватъ, кунтӑк аватъ. Ес йӑлӑхтарса ситерсен — купӑс таврашѣ тупӑнатъ, самраксем ташиша ярассѣ. Савӑнӑслӑчѣ хѣлле улахсенчѣ!»

«Тӑттѣл, тӑттѣл» юрӑ суралатъ...

Сенѣ самана сенѣ юрӑ ыйтатъ.

Федор Павлович нумай пулмасть пѣр ятла кашин вӑйӑра илтнѣ юрра аса илчѣ. Санамаксем те чѣлхе вѣсенчех-ха:

Тӑттѣл, тӑттѣл,
Тӑли варри вѣсенчѣ,
Хуи пичкере, хуи пичкере
пыл ларатъ.

Ашше кѣмѣл янӑ тет те,
Тулне пурӑн туртӑн тет те.
Урла-пирлѣ сул килет,
Хитре илтлѣ хѣр килет...

Кам каланӑччѣ-ха чавашсен хурлахла юрӑсем анчах тесе?

Тѣрѣс мар, пачах тѣрѣс мар. Пырса курӑр-ха унан авалхи грексен спектаклѣсем евѣр темсешер куна

тӑсалакан капӑр туйесене! Савӑнӑсѣ те сителѣклѣ унта, куслѣ те. Юрӑмӑрсем чӑмп тулли чун-хавалѣгӑз тулса ялкӑшса тӑрассѣ. Вѣсенчѣ — халахан шӑчѣ-кулӑшѣ, иксѣлми тарават кӑмӑлѣ, ѳмѣрхи мал ѳмѣчѣ.

Композитор шӑрпӑк тупса лампа сӑтса яратъ, нота тетрачѣ илсе хаварттан сырма тытанатъ. Карантӑш вѣсѣ пилѣк йѣрлѣ нота станѣ тӑрӑх сиккелесе малаллах вирхенет. Музыкант, хӑлхара янӑракан кѣвѣсем тарса сухаласран хӑранӑ пек, сыратъ те сыратъ, пѣр йѣркине тултарса теприн сине кусатъ, хӑй темѣн мӑкартататъ, хутран-ситрен аллине хӑласланкаласа илет, ритм пусӑмѣсене шутлатъ.

Кунашкӑл ѳс яланах пѣр тикѣс ӑнса пыракан марчѣ. Халь ав калама сук сӑмӑллӑн сыранатъ, аккордсем пѣр-пѣринне сав тери килѣ-шӑллѣн сыханса пырассѣ,

юрӑ шӑранса тухатъ. Федор Павлович ѳнтѣ нотисене те курми пулчѣ тейѣн — шура хут листи темѣн пысӑкӑш эстрада пулса тӑчѣ, унта вӑтар-хѣрѣх, сѣр сынла хор тухса тӑчѣ.

Тытрам, тытрам,
Турӑм тутине,
Самрак, самрак чуна
Вӑй килчѣ.

Тӑли-тӑли, тӑли-тӑли,
Тӑли-тӑли, тӑли-тӑли! Эх!

Композитор ыйхӑ синчен мансах, сӑрсѣрчченех юрӑпа тӑрмашрѣ. Юлашкинчен нота тетрачѣ сине «Тӑттѣл» тесе сырса хучѣ те, кантака хунас тесе, чӑрече патнелле утрѣ.

Тулта шӑпланӑн. Таста, лапсарка сѣмѣртсен тѣттѣм хӑтлѣхѣнчѣ шӑрчӑк чӑрлатса юрлатъ. Шемшер качисемпе хѣресем вӑйӑран салӑнчѣс пулас — калинкесем шалтӑртатса хунашши илтенет...

Хаяр ултав

Кѣтмен сѣртеп йӑтанса анна хуйхӑпа тата хаяртан та хаяр тавӑрула танран кайичченех мириенѣ Федор Павлович юханшыв херрипе васкамасӑр утрѣ. Сил унан сӑхе пальтине урӑн йытӑ пек турткаларѣ, сара пуссинчи сӑсно тӑрмаларѣ, чӑлхантарчѣ, утма кансѣрлесе шӑлавар пѣссинсенчен сакланчѣ, тавӑнтарма пӑхрѣ. Федор Павлович сакна асӑрхамарѣ тейѣн, малаллах талпӑнчѣ, ѳлѣкхи Чѣмпѣр школѣ патнелле утрѣ.

«Мѣнле ултав, ѳтем ӑс-тӑнне иепле те вырнашайми хаяр ултав, — шухӑшларѣ вал пѣр вѣсѣмсѣрех. — Кам кѣтме пултарна-ха хӑсан та пулсан ѳс сакӑн пек тискерле пулса тухасса? Юрататчѣ пек сие апа Лида. «Паша, Паша» тесе йӑпӑлтататчѣ. — Часах институтран вѣренсе тухӑп та пирѣн пек телейлѣ мӑшӑр тѣнчиле те урӑх пулмѣ», — тетчѣ. Йӑпӑлтатрѣ кӑна пулсав. Унсӑран сакнашкӑл чысӑр та тискер ѳс туса хумастчѣ».

Федор Павлов отпуск вӑхӑчѣне уса курса, сѣртмеле утӑ уйӑхѣсенчѣ Чаваш хорѣпе Мускавра пулчѣ. Чулхулара концертсем катартрѣ. Иывӑр султа ырса тавранна хысӑн пѣр канса тӑмасӑрах арӑмѣ патне Хусана ларса ачѣ. Лидия Ни-

колаевна унта экзаменсем тытса, врач дипломѣ илмелле ѳнтѣ.

Анчах Хусан, сӑнталак мѣн тери вѣри пулсан та, композитора калама сук сиввѣн кѣтсе илчѣ: унан арӑмѣ, вуи вӑсѣ сул хушши чечек пек пахса упрӑн Лидюша хӑй доцентпеле Арменине тухса тарна иккѣн.

Сак хыпара илтсен Федор Павлович шӑлкӑм сӑпна пеккех анраса кайрѣ, пулса темѣн шавлама тытанчѣ, алура вӑйесем танчах пѣтсе ситрѣс.

Мѣнле хаяр ултав!
Федор Павлович апа, выслӑх сулсене пӑхмасӑрах, рабфака кѣртсе вырнаштарчѣ, укш-тенки ытлаш ситлѣнрех килсе тӑтар тесе, хӑй ялан юратна музыка ѳсне пӑрахса, халах судне ѳслеме куспрѣ; хӑйѣн хавшана сывлакне тӑрлетме панӑ путевкасемпе Лидюша кайма ярса тӑчѣ. Хусан зооветеринар-сен институтѣнчѣ таватӑ сул вѣрентрѣ. Мѣн чухлѣ укса тӑканлама пулѣ, мѣн чухлѣ терт илсе килмен пулѣ Федора сак юнгармӑш та сӑмӑлттай хѣрарӑм! Апа ѳнтѣ, тав турѣ юлашкинчен, ахаль те пѣччен пурӑнса тӑвалса ситнѣ чун-чѣрине касса сурса, тавар салса хӑварчѣ...

Иван АХРАТ.